

ZASTAW REJESTROWY I REJESTR ZASTAWÓW

Komentarz

Jan Mojak, Jacek Widło

KOMENTARZE

WYDANIE **5**

ZASTAW REJESTROWY I REJESTR ZASTAWÓW

Komentarz

Jan Mojak, Jacek Widło

KOMENTARZE

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

5

Stan prawny na 1 marca 2020 r.

Jan Mojak, nr ORCID: 0000-0002-0503-7078

Jacek Widło, nr ORCID: 0000-0003-2685-8155

Recenzent

Prof. dr hab. Piotr Machnikowski

Wydawca

Stańczak Małgorzata

Redaktor prowadzący

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne

Małgorzata Masłowska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do artykułów napisali:

Jan Mojak: art. 1, 8, 9, 11, 14, 21–23, 25, 26, 37, 38, 46

Jacek Widło: art. 3, 5–7, 10, 12, 15, 16, 21a, 36, 39–44, 49–50

Jan Mojak i Jacek Widło: art. 2, 4, 13, 17–20, 24, 27, 45

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-670-4

5. wydanie

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Słowo wstępne	13
Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)	21
Rozdział 1. Przepisy ogólne	23
Art. 1. [Zakres ustawy]	23
Rozdział 1a. Ustanowienie zastawu rejestrowego	40
Art. 2. [Powstanie zastawu rejestrowego. Ochrona zastawnika działającego w dobrej wierze]	40
Art. 3. [Forma i treść umowy zastawniczej]	55
Art. 4. [Administrator zastawu. Zabezpieczenie wierzytelności z tytułu dłużnych papierów wartościowych emitowanych w serii]	67
Art. 5. [Przedmiot zabezpieczenia zastawem rejestrowym; waluta]	76
Art. 6. [Zabezpieczenie kilku wierzytelności]	78
Art. 6a. [Odsetki, roszczenia uboczne]	80
Rozdział 2. Przedmiot zastawu rejestrowego	82
Art. 7. [Katalog przedmiotów zastawu rejestrowego] ...	82
Art. 8. [Przetworzenie, połączenie, pomieszanie rzeczy obciążonej z innymi rzeczami]	128
Art. 9. [Połączenie rzeczy ruchomej z nieruchomością] ...	133

Art. 10.	[Surogat; roszczenia odszkodowawcze]	138
Rozdział 3. Prawa i obowiązki zastawcy i zastawnika		148
Art. 11.	[Uprawnienia i obowiązki zastawcy lub osoby trzeciej]	148
Art. 12.	[Odnotowanie zastawu rejestrowego w dowodzie rejestracyjnym pojazdu]	153
Art. 13.	[Zbycie przedmiotu zastawu rejestrowego]	156
Art. 14.	[Zakaz zbycia lub obciążenia przedmiotu zastawu rejestrowego]	162
Rozdział 4. Zbieg obciążeń		168
Art. 15.	[Pierwszeństwo]	168
Art. 16.	[Kilka zastawów rejestrowych na tym samym przedmiocie]	170
Rozdział 5. Przeniesienie i wygaśnięcie zastawu rejestrowego		174
Art. 17.	[Przeniesienie zastawu rejestrowego]	174
Art. 18.	[Wygaśnięcie zastawu rejestrowego]	182
Art. 18a.	[Maksymalny okres trwania zastawu rejestrowego]	185
Art. 19.	[Wykreślenie zastawu rejestrowego z rejestru zastawów]	188
Rozdział 6. Zaspokojenie zastawnika		194
Art. 20.	[Pierwszeństwo w zaspokojeniu]	194
Art. 21.	[Tryb zaspokojenia]	199
Art. 21a.	[Zakaz działań zastawnika po zajęciu przedmiotu zastawu rejestrowego]	210
Art. 22.	[Umowa o przejęcie na własność przedmiotu zastawu rejestrowego]	213
Art. 23.	[Ustalenie wartości przedmiotu zastawu rejestrowego w przypadku przejęcia go na własność]	221
Art. 24.	[Sprzedaż przedmiotu zastawu rejestrowego w drodze przetargu publicznego]	225
Art. 25.	[Zawiadomienie zastawcy]	232
Art. 26.	[Zagrożenie bezpieczeństwa zastawu]	237

Art. 27.	[Zaspokojenie z dochodów przedsiębiorstwa]	238
Art. 28.	(<i>uchylony</i>)	244
Rozdział 7.	(<i>uchylony</i>)	245
Art. 29–35.	(<i>uchylone</i>)	245
Rozdział 8.	Rejestr zastawów	246
Art. 36.	[Właściwość sądów]	246
Art. 37.	[Jawność rejestru; wydawanie odpisów i zaświadczeń]	256
Art. 38.	[Domniemania związane z wpisem]	258
Art. 39.	[Wniosek o wpis]	263
Art. 40.	[Treść wpisu]	271
Art. 41.	[Rozpoznawanie spraw o wpis do rejestru]	281
Art. 41a.	[Ujawnienie zastawu rejestrowego w rejestrze statków cywilnych lub rejestrze prawa własności przemysłowej]	288
Art. 42.	[Centralna informacja o zastawach rejestrowych]	290
Art. 43.	[Delegacja ustawowa – sposób prowadzenia rejestru i centralnej informacji, opłaty]	295
Art. 43a.	[Delegacja ustawowa – forma wniosków i dokumentów składanych drogą elektroniczną]	296
Art. 44.	[Odpowiednie stosowanie przepisów k.p.c.]	297
Art. 45.	(<i>pominięty</i>)	298
Art. 46.	(<i>pominięty</i>)	300
Art. 47–48.	(<i>pominięte</i>)	300
Art. 49.	(<i>pominięty</i>)	301
Art. 50.	[Dotychczasowe zastawy bankowe]	301
Art. 51.	[Przepisy intertemporalne]	304
Art. 52.	[Wejście w życie ustawy]	304

ANEKS

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów (Dz.U. Nr 134, poz. 892; zm.: Dz.U. z 2008 r. Nr 229, poz. 1533)	307
---	-----

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń (Dz.U. Nr 134, poz. 893; zm.: Dz.U. z 2004 r. Nr 285, poz. 2867; z 2008 r. Nr 229, poz. 1534; z 2016 r. poz. 1682)	368
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 grudnia 1997 r. w sprawie wysokości opłat za informację, odpisy i zaświadczenia wydawane przez Centralną Informację o Zastawach Rejestrowych (Dz.U. z 1998 r. Nr 2, poz. 4)	377
Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 czerwca 2004 r. w sprawie trybu dokonywania w dowodach rejestracyjnych pojazdów mechanicznych adnotacji o ustanowieniu zastawu rejestrowego (Dz.U. Nr 145, poz. 1542)	379
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lipca 2019 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom przez sądy oraz centralną informację za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (Dz.U. poz. 1345)	382
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 grudnia 2008 r. w sprawie określenia wzorów urzędowych formularzy wniosków o wpis do rejestru zastawów (Dz.U. Nr 229, poz. 1532)	385
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 marca 2009 r. w sprawie przeprowadzenia sprzedaży przedmiotu zastawu rejestrowego w drodze przetargu publicznego (Dz.U. Nr 45, poz. 371)	389
Bibliografia	397

Słowo wstępne

Instytucja zastawu rejestrowego jest w prawie cywilnym III RP instytucją stosunkowo nową, jednakże jej tradycje sięgają okresu II RP. Potrzeby obrotu gospodarczego doprowadziły wtedy do wykształcenia się w Polsce nowej postaci zabezpieczenia rzeczowego – zastawu przy pozostawieniu przedmiotu w posiadaniu zastawcy. Dłużnik w drodze umowy ustanawiał ograniczone prawo rzeczowe na swojej ruchomości, ale zamiast wręczenia przedmiotu zastawu zastawnikowi on sam lub zastawnik dokonywali rejestracji zastawu w sądzie bądź innym organie, w specjalnie prowadzonym jawnym rejestrze. Prawo zastawu stawało się przez ową rejestrację prawem skutecznym wobec osób trzecich (*erga omnes*). Dzięki takiej konstrukcji zastawnik (wierzyciel) uzyskiwał zabezpieczenie, zaś zastawca (dłużnik) ustanawiał zabezpieczenie na rzecz wierzyciela, ale jednocześnie mógł korzystać z przedmiotu tego zabezpieczenia w dotychczasowym zakresie. Konstrukcja zastawu rejestrowego w swej istocie ekonomicznej zbliżała się do konstrukcji hipoteki.

Pierwsze przepisy o zastawie rejestrowym dotyczyły tzw. rejestrowego zastawu rolniczego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.03.1928 r. o rejestrowym zastawie rolniczym (Dz.U. Nr 38, poz. 360 ze zm.) dopuszczało ustanawianie tego rodzaju zastawu jedynie przez osoby fizyczne (art. 1) prowadzące gospodarstwo rolne albo przedsiębiorstwo handlowe lub przemysłowe, mające za przedmiot handel produktami rolnymi lub ich przeróbką (art. 2). Zastaw rejestrowy mógł być ustanowiony jedynie na rzecz państwowych instytucji

kredytowych, komunalnych kas oszczędnościowych oraz innych instytucji kredytowych oznaczonych przez Ministra Skarbu (art. 3).

Przedmiotem zastawu rolniczego mogły być wyłącznie produkty rolne stanowiące własność zastawcy i przechowywane na jego nieruchomości lub na nieruchomości przez niego dzierżawionej, wynajętej lub użytkowanej albo przechowywane w innym miejscu uzgodnionym przez zastawcę z instytucją udzielającą kredytu (art. 4). Rejestrowy zastaw rolniczy ustanawiało się na podstawie umowy stron zawartej na piśmie z podpisem zastawcy notarialnie uwierzytelnionym. W umowie zastawniczej należało ściśle wymienić przedmiot zastawu, sumę zabezpieczoną oraz miejsce, w którym znajduje się przedmiot zastawu (art. 5).

Wobec osób trzecich rejestrowy zastaw rolniczy uzyskiwał skuteczność przez wpis do rejestru zastawowego (zastawów) w tym celu prowadzonego. Wpis następował na wniosek zastawnika lub zastawcy na podstawie umowy zastawniczej. Rejestr zastawowy prowadził sąd grodzki właściwy dla miejsca przechowywania zastawu. Rejestr był księgą jawną (art. 6 i 7). Przedmiot rejestrowego zastawu rolniczego pozostawał w posiadaniu zastawcy, jego tożsamość (fakt obciążenia zastawem rejestrowym) powinna była jednak zostać stwierdzona (potwierdzona) przez umieszczenie na nim trwałego i widocznego znaku lub w inny sposób (art. 8).

Podobna konstrukcja jak przy zastawie rolniczym występowała w ustawie z 14.03.1932 r. o rejestrowym zastawie drzewnym (Dz.U. Nr 31, poz. 317), z tą jednak różnicą, że przedmiotem zastawu rejestrowego było drewno – ścięte nieobrobione i obrobione.

Przepisy ustawy z 28.04.1938 r. o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych (Dz.U. Nr 36, poz. 302 ze sprost.) pozwalały na ustanawianie na pojazdach mechanicznych zastawu przez rejestrowanie oraz na zabezpieczanie roszczeń sprzedawcy pojazdu przez to, że zastrzegał on sobie przez zarejestrowanie prawo własności do czasu otrzymania ceny kupna. Rejestry zastrzeżeń prawa własności oraz

ustanowionych zastawów na rzecz wierzycieli prowadziły władze administracyjne. Konstrukcja zabezpieczenia w swej istocie zbliżyła się *de facto* do przewłaszczenia na zabezpieczenie.

Natomiast ustawa z 15.06.1939 r. o zastawie rejestrowym na maszynach i aparatach (Dz.U. Nr 60, poz. 394 ze zm.) pozwalała na ustanawianie na nowych, nieużywanych maszynach i aparatach nabywanych dla zakładów przemysłowych i rzemieślniczych rejestrowego prawa zastawu. Prawo to mogło powstać dla zabezpieczenia ceny kupna na rzecz sprzedawcy, który był kupcem rejestrowym, lub też na rzecz instytucji kredytowych, które udzieliły kupującemu pożyczki na zakup nowych, nieużywanych maszyn i aparatów, do wysokości pożyczonej na ten cel sumy (art. 1 i 2). Maszyny i aparaty będące przedmiotem zastawu nie stawały się przez połączenie z nieruchomością ani jej przynależnościami, ani też częścią składową przez cały czas trwania zastawu (art. 3). Zostawały one w posiadaniu dłużnika (art. 4). Dłużnik miał też obowiązek oznaczyć je w widocznym miejscu napisem stwierdzającym zastaw (art. 5).

Prawo zastawu wpisywane było do rejestru prawa zastawu na maszynach i aparatach zakładów przemysłowych i rzemieślniczych (art. 16). Rejestr taki prowadził sąd grodzki miejsca położenia zakładu (art. 18). Rejestr był jawny (art. 17).

Opisane wyżej przepisy prawa II RP dotyczące zastawu rejestrowego obowiązywały także po II wojnie światowej, chociaż – w odniesieniu do zastawu rejestrowego na maszynach i aparatach – ustawodawca dopuścił ustanawianie zastawu także na używanych maszynach i aparatach, dostosowując tym samym konstrukcję zabezpieczenia do warunków gospodarczych. Przepisy regulujące problematykę zastawu rejestrowego zostały uchylone dopiero przez art. V ustawy z 23.04.1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.) i przestały obowiązywać dnia 1.01.1965 r.

Specyficznym rodzajem zastawu w prawie międzywojennym był zastaw handlowy, uregulowany w Kodeksie handlowym, wprowadzony

na potrzeby obrotu handlowego. Zastaw handlowy dawał zastawnikowi możliwość zaspokojenia swoich roszczeń przez zbycie przedmiotu zastawu bez potrzeby uzyskiwania tytułu egzekucyjnego.

Na podstawie art. 507 k.h. zastaw był handlowy, jeżeli ustanowienie go było czynnością handlową dla obu stron i jeżeli miał on za przedmiot rzeczy ruchome lub papiery wartościowe. Tym samym dla powstania umownego zastawu handlowego konieczne było, aby obydwie strony biorące udział w umowie były kupcami działającymi w zakresie prowadzonych przez nich przedsiębiorstw. Sama natomiast wiarygodność zabezpieczona zastawem mogła pochodzić z dwustronnej lub jednostronnej czynności prawnej. Umowny zastaw handlowy był odróżniany od zastawu ustawowego, który mógł powstać także na podstawie przepisów Kodeksu handlowego.

Ustanowienie zastawu handlowego wymagało zawarcia umowy pisemnej, z tym że pismo musiało być opatrzone datą urzędowo ustaloną. Przewidziana w art. 507 § 2 k.h. forma umowy zastawniczej była formą dla celów dowodowych, a konieczność urzędowego potwierdzenia daty miała na celu zapobieganie pokrzywdzeniu wierzycieli zastawcy. Stąd też zastaw ustanowiony z naruszeniem przepisów o formie był ważny pomiędzy stronami, jednak bezskuteczny wobec osób trzecich.

Do powstania zastawu w stosunkach handlowych miały zastosowanie przepisy o znaczeniu dobrej wiary przy nabyciu własności rzeczy ruchomej. W związku z tym prawo zastawu mogło powstać również na rzeczy osoby trzeciej, jeżeli zastawnik był w dobrej wierze co do uprawnienia kupca do rozporządzania rzeczą, tj. działał w błędnym, ale uzasadnionym przekonaniu, iż zastawcy przysługuje prawo do rozporządzania przedmiotem zastawu. Konstrukcja zastawu handlowego w Kodeksie handlowym miała na celu przede wszystkim umożliwienie zastawnikowi szybkiego i prostego zaspokojenia się z przedmiotu zastawu rejestrowego w przypadku niewykonania zobowiązania przez dłużnika.

Sprzedaż przedmiotu zastawu handlowego z zasady odbywała się przez licytację publiczną prowadzoną przez komornika lub notariusza,

a jeżeli przedmiot zastawu był dopuszczony do obrotu giełdowego, to również przez maklera. Przedmioty dopuszczone do obrotu giełdowego mogły być sprzedawane z wolnej ręki po kursie dnia. Tryb przeprowadzania licytacji był dość szczegółowo uregulowany w Kodeksie handlowym i wydanym na podstawie art. 510 § 2 k.h. rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 1.07.1934 r. o trybie dokonywania licytacji publicznej przewidzianej w art. 510, 547 i 670 k.h. (Dz.U. Nr 59, poz. 510).

Z ceny uzyskanej ze sprzedaży pokrywane były koszty sprzedaży, następnie daniny publiczne, a pozostała kwota zaspokajała należności zastawnika. O dokonaniu sprzedaży dłużnik miał zostać powiadomiony przez wierzyciela na piśmie, chyba że zawiadomienie nie było możliwe albo dłużnik był obecny przy licytacji.

W przypadku ustanowienia zastawu handlowego na papierach wartościowych zastawnik miał prawo do zaspokojenia się z zastawionych papierów nawet wtedy, gdy termin ich płatności następował przed terminem płatności wierzytelności. Przysługiwało mu bowiem prawo do podjęcia pieniędzy i przeznaczenia uzyskanej sumy na zaspokojenie wierzytelności bez potrzeby wszczynania postępowania egzekucyjnego, przy czym zastawnik posiadający w swym ręku zastawione papiery wartościowe był zobowiązany do podjęcia i dokonania wszelkich niezbędnych czynności zachowawczych.

Przepisy Kodeksu handlowego dotyczące zastawu handlowego zostały uchylone przez art. VI ustawy z 23.04.1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny.

Zastaw z pozostawieniem rzeczy we władaniu zastawcy obecny był także, chociaż w niewielkim zakresie, w ustawodawstwie PRL. W szczególności w art. 253 dekretu z 11.10.1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz.U. Nr 57, poz. 319) dopuszczona została możliwość ustanowienia zastawu na rzeczach ruchomych potrzebnych do osobistego wykonywania zawodu, a niebędących przynależnością nieruchomości, przy czym zastaw taki mógłby być ustanowiony na rzecz instytucji kredytowej lub

spółdzielczej. Rzecz obciążona zastawem była pozostawiona właścicielowi, jeżeli została ona oznaczona w sposób trwały i widoczny jako przedmiot zastawu. Umowa o ustanowienie takiego zastawu winna była zostać stwierdzona pismem z datą urzędowo ustaloną. Zastaw taki konstrukcyjnie zbliżony był do zastawu rejestrowego, jednakże nie funkcjonowały wówczas publiczne rejestry takich zastawów.

Artykuł 308 k.c. z 1964 r. zawierał wzmiankę o tzw. bankowym zastawie rejestrowym. Przepis ten pozwalał na ustanowienie na rzecz banku zastawu na rzeczach ruchomych zastawcy z pozostawieniem ich w posiadaniu zastawcy lub osoby trzeciej. Bankowy zastaw rejestrowy mógł jednak służyć wyłącznie zabezpieczeniu udzielonych przez bank, będący jednostką gospodarki uspołecznionej, kredytów. Umowa zastawnicza była – pod rygorem nieważności – zawierana na piśmie. Musiała ona określać przedmiot zastawu w sposób odpowiadający jego właściwościom. Zastaw powstawał z chwilą wpisania tej umowy do rejestru zastawów prowadzonego przez sam bank, czyli wierzyciela-zastawnika. Prawo zastawu pozostawało w mocy bez względu na zmiany, którym przedmiot zastawu mógł ulec w toku przetwarzania, a w razie połączenia rzeczy obciążonej z innymi rzeczami zastaw obejmował również te rzeczy.

Konstrukcja zawarta w art. 308 k.c. została stworzona na potrzeby scentralizowanej gospodarki planowej, opartej na państwowym (spółdzielczym) kredytowaniu przedsiębiorstw. Tak ujęty zastaw stanowił w istocie bardziej figurę ewidencyjną aniżeli rzeczywiste zabezpieczenie, które w warunkach społecznej własności środków produkcji nie miało większego znaczenia.

Opisana wyżej iluzoryczna instytucja zastawu pseudorejestrowego przestała istnieć z dniem 1.01.1998 r. Ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703; obecnie obowiązuje tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r., poz. 2017 ze zm.) uchyliła bowiem przepis art. 308 k.c. i w to miejsce wprowadziła do Kodeksu zapis pozwalający na ustanowienie zabezpieczenia w postaci zastawu rejestrowego na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

Oddawane do Państwa rąk V wydanie książki *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz praktyczny* nawiązuje do poprzednich edycji tegoż *Komentarza*, jak również do wielu innych opracowań autorów dotyczących skomplikowanej problematyki tego ograniczonego prawa rzeczowego. Autorzy przedstawiają ewolucję judykatury oraz doktryny, kształtujących się na tle stosowania przepisów materialnoprawnych i procesowych, regulujących zbudowaną od podstaw w okresie III RP instytucję zastawu rejestrowego. Komentarz uwzględnia stan prawa, orzecznictwa SN oraz najważniejsze pozycje doktrynalne na dzień 1.03.2020 r.

Jan Mojak, Jacek Widło

Lublin–Warszawa, marzec 2020

ROZDZIAŁ 2

Przedmiot zastawu rejestrowego

Art. 7. [Katalog przedmiotów zastawu rejestrowego]

1. Przedmiotem zastawu rejestrowego mogą być rzeczy ruchome i zbywalne prawa majątkowe, z wyjątkiem:
 - 1) praw mogących być przedmiotem hipoteki;
 - 2) wierzytelności na których ustanowiono hipotekę;
 - 3) statków morskich oraz statków w budowie mogących być przedmiotem hipoteki morskiej.
2. Zastawem rejestrowym można w szczególności obciążyć:
 - 1) rzeczy oznaczone co do tożsamości;
 - 2) rzeczy oznaczone co do gatunku, jeżeli w umowie zastawniczej określona zostanie ich ilość oraz sposób wyodrębnienia od innych rzeczy tego samego gatunku;
 - 3) zbiór rzeczy ruchomych lub praw, stanowiący całość gospodarczą, choćby jego skład był zmienny;
 - 4) wierzytelności;
 - 5) prawa na dobrach niematerialnych;
 - 6) prawa z papierów wartościowych;
 - 7) prawa z niebędących papierami wartościowymi instrumentów finansowych w rozumieniu ustawy z dnia 29 lipca 2005 r.

o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. z 2017 r. poz. 1768, z późn. zm.).

3. Zastaw rejestrowy może być ustanowiony także wówczas, gdy zastawca nabędzie przedmiot zastawu w przyszłości. Obciążenie zastawem rejestrowym takiego przedmiotu zastawu staje się skuteczne z chwilą jego nabycia przez zastawcę.

Uwagi ogólne

1. Przedmiotem zastawu rejestrowego mogą być rzeczy ruchome, a także prawa majątkowe, jeżeli są zbywalne.
2. Przedmiot zastawu musi posiadać przymiot **zastawialności** (tak J. Mojak, J.A. Sieklucki, D. Pelak, J. Widło, *Umowa...*, s. 68). Aby można było mówić o zastawialności konkretnego dobra, musi się ono legitymować łącznie trzema cechami. **Po pierwsze**, dobro to musi być wystarczająco odróżnialne (oznaczalne) od innych dóbr i kategorii mienia. **Po drugie**, przedmiot zastawu musi posiadać wymierną wartość ekonomiczną (tak J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego*, „*Studia Cywilistyczne*” 1966, t. VIII, s. 182; inaczej I. Karasek, *Przedmiot zastawu rejestrowego*, KPP 1998/3, s. 462). **Po trzecie**, musi być zbywalne (egzekwowalne – tak J. Mojak, J.A. Sieklucki, D. Pelak, J. Widło, *Umowa...*, s. 68; inaczej I. Karasek, *Przedmiot zastawu...*, s. 467). Oceny tych przesłanek nie zmienia fakt, że zaspokojenie zastawnika może się odbyć w drodze pozaegzekucyjnej przez przejęcie na własność przedmiotu zastawu rejestrowego. Jest to bowiem sposób zaspokojenia będący wyjątkiem od zasady egzekucyjnego sposobu zaspokojenia zastawnika (art. 21). Ponadto nie w każdej umowie zastawu rejestrowego musi być zawarta opcjonalna klauzula przejęcia na własność przedmiotu zastawu. W takiej sytuacji nie można uzależniać zastawialności danego dobra (np. listu o wątpliwej wartości majątkowej) od zastosowanych w umowie klauzul dodatkowych. Wreszcie art. 22 ust. 1 pkt 3 zakłada ustawowy mechanizm rozliczenia stron z wartości przedmiotu zastawu w stosunku do wierzytelności zabezpieczonej zastawem. W takiej sytuacji ściśle określona w umowie wartość przedmiotu zastawu jest wiążąca dla stron, chyba że przedmiot

zastawu jest rzeczą występującą powszechnie w obrocie towarowym. Na temat zdolności zastawniczej, w tym praw własności przemysłowej, zob. Ł. Żelechowski, *Zastaw zwykły i rejestrowy...*, s. 151 i n., s. 177. W literaturze prezentowany jest pogląd, że na rzeczach zbywalnych, ale wyłączonych spod egzekucji można ustanowić zastaw, nie można go jednak przymusowo realizować w drodze egzekucji (tak M. Leśniak [w:] J. Gołaczyński, M. Leśniak, *Zastaw rejestrowy i rejestr...*, s. 66). Dopuszczenie takiego zastawu wyłączałoby możliwość przymusowego zaspokojenia z jego przedmiotu.

3. Rzeczą ruchomą w technicznoprawnym znaczeniu jest przedmiot materialny, wystarczająco wyodrębniony od innych, będący przedmiotem samodzielnego obrotu. Wszystkie wymienione trzy cechy muszą wystąpić **łącznie** (J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo...*, s. 17–18; T. Dybowski, *Ochrona własności w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1969, s. 293; S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 1, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1984, s. 411).
4. Przedmiotem zastawu mogą być wszelkie prawa podmiotowe (wierzytelności, prawa na dobrach niematerialnych), byleby były oznaczalne, posiadały wartość majątkową i były zbywalne (egzekwowalne).
5. Wyliczenie z ust. 2 art. 7 ma oczywiście jedynie charakter przykładowy. Ustawa daje także możliwość obciążenia zastawem rejestrowym rzeczy i praw przyszłych (także przyszłych zbiorów rzeczy lub praw). Warunkiem jednak, aby taki zastaw powstał, jest powstanie rzeczy lub prawa.

Dobra, na których nie można ustanowić zastawu rejestrowego

6. W świetle rozwiązań przyjętych w art. 7 (po nowelizacji) w miarę przejrzystości zarysowuje się różnica pomiędzy przedmiotami hipoteki oraz zastawu rejestrowego. Należy przyjąć, że w prawie polskim obowiązuje zasada rozdzielności przedmiotu hipoteki (art. 65 u.k.w.h.) oraz zastawu rejestrowego (tak też J. Ignatowicz, K. Stefaniuk,

Prawo..., s. 280). Tym samym te dobra (nie tylko nieruchomości), które można obciążyć hipoteką (także hipoteką morską), nie mogą być obciążone zastawem rejestrowym, J. Mucha, *Zaspokojenie...*, Warszawa 2001, s. 44).

7. Przedmiotem zastawu rejestrowego nie mogą być przedmioty hipoteki i przedmioty hipoteki morskiej. W przypadku wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie możliwe jest ustanowienie zastawu rejestrowego na takiej wierzytelności, mimo że tę wierzytelność zabezpieczono wcześniej hipoteką. Zdolność zastawnicza wierzytelności zabezpieczonej wcześniej hipoteką ustaje z chwilą ustanowienia hipoteki na wierzytelności zabezpieczonej hipoteką (subintabulat). Dopiero w tej sytuacji mogłoby dochodzić do nakładania na tym samym prawie dwóch różnych praw zastawniczych – zastawu i hipoteki – co naruszałoby zasadę rozdzielnosci przedmiotu zastawu i hipoteki, dlatego ustawodawca wyłączył taką możliwość. W związku z tym, że niekiedy mają miejsce różnego typu „multizabezpieczenia” tej samej wierzytelności (np. ustanawia się na zabezpieczenie tej samej wierzytelności zastaw rejestrowy i hipotekę), to sam ten fakt nie wyłącza zdolności zastawniczej tak zabezpieczonej wierzytelności i nie wyłącza możliwości ustanowienia na takiej wierzytelności zastawu rejestrowego. Dopiero ustanowienie hipoteki na wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie wyłącza możliwość ustanowienia zastawu rejestrowego. W wielu jednak przypadkach będzie dochodziło do „pośredniego” ząębienia się praw będących przedmiotem zastawu i hipoteki. Tak będzie się działo, gdy przedmiotem zastawu będzie udział w spadku, w skład którego wchodzi nieruchomość, użytkowanie wieczyste lub inny przedmiot hipoteki (por. J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, Rej. 1999/4, s. 85 i n.), zastaw na udziałach w spółce z o.o. i zastaw na całości mienia ruchomego przedsiębiorstwa spółki (oczywiście w podanych przykładach nie występuje tożsamość prawna przedmiotu zastawu, ale z ekonomicznego i praktycznego punktu widzenia – szczególnie przy realizacji praw – ma to istotne znaczenie). Inny przykład to zastaw na poszczególnych środkach transportu przedsiębiorstwa i na zbiorze rzeczy – taborze samochodowym przedsiębiorstwa.

8. Przedmiotem sądowego zastawu rejestrowego nie mogą być:
 - 1) nieruchomości, w tym odrębna własność lokali;
 - 2) część ułamkowa nieruchomości, która może być obciążona hipoteką, jeżeli stanowi udział współwłaściciela;
 - 3) użytkowanie wieczyste; w takim przypadku hipoteka obejmuje również budynki i urządzenia na użytkowanym terenie stanowiące własność wieczystego użytkownika;
 - 4) spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu;
 - 5) wierzytelność zabezpieczona hipoteką, na której ustanowiono hipotekę (subintabulat).

9. Nie każda rzecz ruchoma może być przedmiotem zastawu rejestrowego. Ustawa wprost wyłącza możliwość ustanawiania zastawu na statkach morskich wpisanych do rejestru okrętowego. Mogą być one przedmiotem hipoteki morskiej. Ponadto przedmiotem zastawu nie mogą być rzeczy ruchome wyłączone z obrotu cywilnoprawnego (*res extra commercium* – J. Mojak, J.A. Sieklucki, D. Pelak, J. Widło, *Umowa...*, s. 67), jak w szczególności organy ludzkie, dokumenty (dowód osobisty, paszport).

10. Przedmiotem zastawu rejestrowego nie może być część składowa rzeczy ruchomej, nie jest bowiem rzeczą w rozumieniu k.c. (art. 47).

11. Zastaw na rzeczy z mocy prawa (art. 52 k.c.) obejmuje także jej przynależności. Jeżeli zastaw jest ustanowiony na rzeczy ruchomej jako głównej, to rozciąga się na wszystkie jej przynależności. Na przykład zastaw na komputerze obejmuje wszystkie jego urządzenia peryferyjne (monitor, klawiaturę, mysz), chyba że umowa zastawu wyraźnie wyłączy objęcie zastawem przynależności.

12. Sytuacja staje się skomplikowana, gdy rzecz ruchoma jest przynależnością nieruchomości. Przynależności mogą być przedmiotem samodzielnego obrotu, jednakże zgodnie z art. 84 u.k.w.h. hipoteka obejmuje nieruchomość wraz z przynależnościami i utrzymuje się na niej jako na całości aż do zupełnego wygaśnięcia wierzytelności, którą zabezpiecza. „W takiej sytuacji przynależność nieruchomości nie może

być przedmiotem zastawu rejestrowego. W wypadku nieruchomości gruntowej, tylko ściśle określone warunki jej wykorzystania będą miały decydujący wpływ na ocenę, czy dana rzecz ruchoma jest przynależnością. Z góry nie da się jednoznacznie określić, czy dana rzecz ruchoma jest przynależnością nieruchomości” (J. Mojak, J.A. Sieklucki, D. Pelak, J. Widło, *Umowa...*, s. 75). Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 6.04.1960 r., IV CR 895/59, RPEiS 1960/4, s. 315, stwierdził, że samochód właściciela gospodarstwa ogrodniczego stanowi przynależność nieruchomości, na której to gospodarstwo jest prowadzone, jeżeli jest przeznaczony do transportu warzyw i owoców. Jeżeli natomiast jest przeznaczony tylko do osobistego użytku właściciela tego gospodarstwa, to nie jest przynależnością (podobnie SN odniósł się do zaprzęgu końskiego używanego do prac polowych – por. J. Mojak, J.A. Sieklucki, D. Pelak, J. Widło, *Umowa...*, s. 75). W sytuacji, gdy rzecz ruchoma może być przynależnością, „zastawnik powinien zagwarantować sobie w umowie trwałe pozbawienie jej faktycznego związku z rzeczą główną oraz zakaz zbywania” (Z. Strus, M. Strus-Wołos, *Komentarz...*, s. 48).

13. Przedmiotem zastawu nie mogą być prawa niezbywalne (np. wierzytelności niezbywalne – por. art. 509 § 1 k.c.), co wynika z zakazów ustawowych. W szczególności przedmiotem sądowego zastawu rejestrowego nie mogą być:
- 1) prawo odkupu (art. 595 k.c.);
 - 2) prawo pierwokupu (art. 602 § 1 k.c.);
 - 3) prawo do wynagrodzenia za pracę (art. 84 k.p.);
 - 4) prawo do firmy (art. 43⁹ § 1 k.c.).

Ponadto za niezbywalne traktować należy te prawa, które ze swej istoty są niezbywalne, jak prawo do alimentacji, prawo do renty oraz – co do zasady (z pewnymi wyjątkami określonymi w art. 449 k.c.) – prawo do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Nie mają zdolności zastawniczej także wierzytelności, których zbywalność wyłączono umownie w drodze tzw. *pactum de non cedendo* – art. 509 § 1 *in fine* k.c. Odmiennie uznaje T. Trocki – że takie wierzytelności mają zdolność zastawniczą (T. Trocki, *Zastaw na wierzytelności objętej pactum de non cedendo*, M.P.Bank. 2019/6, s. 104 i n.).

Komentarz stanowi rozbudowane opracowanie problematyki prawnej zastawu rejestrowego w Polsce. Obejmuje w szczególności omówienie: stron, trybu zawierania oraz kształtowania treści umowy o ustanowienie zastawu rejestrowego, praw i obowiązków zastawnika oraz zastawcy, trybu zaspokojenia praw zastawnika oraz organizacji i funkcjonowania rejestru zastawów. Zawiera także praktyczne wskazówki, jak zredagować umowę, wskazuje na katalog przedmiotów zastawu i sposób ich identyfikacji w sądowym rejestrze zastawów.

W obecnym, piątym wydaniu komentarza uwzględniono m.in. tzw. dużą nowelizację Kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r., mającą wpływ na stosowanie omawianych uregulowań prawnych, powołano też przepisy wykonawcze do ustawy. Bogate odwołanie do poglądów doktryny z odniesieniem do najnowszej literatury i całości orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego zastawu rejestrowego i rejestru zastawów to kolejne niewątpliwe atuty publikacji.

Książka jest przeznaczona dla osób zawodowo zajmujących się zabezpieczeniami wierzytelności – sędziów, referendarzy, notariuszy, komorników i radców prawnych.

Jan Mojak – doktor nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; radca prawny w Kancelarii IUS EST ARS w Lublinie. Brał udział w przywróceniu instytucji zastawu rejestrowego do polskiego porządku prawnego.

Jacek Widło – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor w Katedrze Podstaw Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; sędzia Sądu Najwyższego. Brał udział w przywróceniu instytucji zastawu rejestrowego do polskiego porządku prawnego oraz w przygotowaniu nowelizacji ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów.

9788381876704 W05P01

ISBN 978-83-8187-670-4

9 788381 876704

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL